

Begrijpen met je handen

Annet Weterings en Sabine Plamper maakten een inspirerend boek over hoe kinderen ontdekken, onderzoeken, proberen, creëren en leren. In vijf afleveringen geven we je in tekst en beeld een voorproefje van dit boek.

WERKEN ZONDER THEMA... *hoe doe je dat?*

TEKST ANNET WETERINGS, SABINE PLAMPER FOTO'S SABINE PLAMPER

In de voorgaande vier artikelen kon je lezen over je terughoudend opstellen, bewust materialen kiezen, een uitnodigende sfeer creëren en kinderen in hun concentratie leiden. Allemaal wegen die ertoe leiden dat kinderen zelfontdekkend leren. Dit laatste artikel gaat over werken zonder thema. Enerzijds krijgen pedagogisch medewerkers en leerkrachten te horen dat het goed is kinderen te begeleiden volgens de principes van de vroeg- en voorschoolse educatie. Anderzijds wordt er in ons boek *Begrijpen met je handen* gepleit voor themavrij werken. Hoe zit dat?

Waarom themavrij werken?

Werken zonder thema roept in kinderopvang en onderwijs niet alleen vragen op, maar soms ook weerstanden. Een toelichting is daarom op zijn plaats. We hebben het hier over jonge kinderen die materiaal onderzoeken zonder dat je ze een eindproduct voorhoudt. Het uitgangspunt is, dat voorgebakken thema's en voorbeelden dan niet nodig zijn. Kinderen dragen uit zichzelf al genoeg beelden in zich. Die komen vanzelf naar buiten als je als volwassene voldoende rust, tijd en geschikte materialen verschaft. Met rust bedoelen we, dat kinderen tijd krijgen om die innerlijke beelden 'uit te kunnen spelen'.

Dit meisje werkt sinds drie weken met klei in een cursus op woensdagmiddag. Iedere keer worden gewone klei en echt gereedschap aangeboden. Ze maakt van de homp klei een plat vlak. Ze tekent en snijdt erin. Op een bepaald moment ontstaat er een figuur los van het platte vlak. Ze ondersteunt de figuur met lange armen. Ze ontwikkelt dit uit zichzelf, zonder er iets bij te zeggen.

In eenvoud ligt de kracht: vaak is het voldoende om één tot drie materialen aan te bieden; water en karton bijvoorbeeld, of stokjes en wasknijpers met houtlijm. Met de stokjes kunnen kinderen op onderzoek uit, bouwen ze eigen constructies en komen verhalen los over bijvoorbeeld bruggen en huizen. Voor een ander kind is het materiaal zelf de ontdekking: hoe klinkt het als je een paar stokjes laat vallen, of hoe gaat een wasknijper open en dicht?

Wat kinderen vanuit zichzelf onderzoeken, sluit aan bij hun eigen interesses en ligt altijd op hun eigen ontwikkelingsniveau

Vrij werken is het tegenovergestelde van volwassenen die zeggen hoe het moet, hoe het eigenlijk hoort, of wat de bedoeling is. Het betekent alleen, of samen met anderen, mogen dromen en proberen, bedenken en uitstippelen. Met (thema)vrij werken ontwikkelt een kind zijn eigen beeldtaal. Al in de krasfase maken kinderen - vaak per toeval - originele en eigen beelden. Deze ontdekkingen, 'wow-momenten', worden vaak niet opgemerkt. Themavrij begeleiden door alerte volwassenen creëert een dubbel effect. Aan de ene kant geconcentreerde en gemotiveerde kinderen die lol hebben in leren, aan de andere kant volwassenen die plezier hebben in het samen ontdekken van een steeds weer nieuwe kijk op de wereld. Het vereist nogal wat mentale kracht om het idee te laten varen dat kinderen thema's nodig hebben. Sommige vol-

wassenen menen dat ze dan tekortschieten, omdat ze denken dat ze het kind niets leren, andere gaan er onmiddellijk van uit dat het een chaos zal worden. De beste leermeester is de praktijk met kinderen zelf. Pas als je oude 'beleringsideeën' beetje voor beetje loslaat, zie je dat een kind de kans krijgt zijn eigen intuïtie te volgen, zelf te ontdekken en zo zijn eigen beeldtaal te ontwikkelen.

Heb je eenmaal ervaren waarom werken op deze manier goed werkt, dan is het belangrijk en boeiend om erover te praten met collega's, leidinggevenden en ouders. Wat zijn hun ervaringen? Want themavrij werken lijkt misschien makkelijk, maar dat is het niet, zeker niet als je nog niet overtuigd bent van de noodzaak ervan. Kinderen voelen dat aan. Er moet bij volwassenen ten minste een serieuze interesse aanwezig zijn om het te proberen. Zoals bij veel nieuwe dingen, is het een voortdurend leerproces, waarbij je ontzettend veel van elkaar kunt leren. Foto's, filmpjes en verslagen helpen dan om dicht bij de praktijk te blijven.

Nodig als begeleider

Betekent het niet aanbieden van een thema dat volwassenen niets hoeven te doen, omdat ze zich nergens meer mee hoeven te bemoeien? Natuurlijk niet.

Het is nog altijd de taak van volwassenen om het *mogelijk te maken* dat kinderen uit zichzelf leren en creëren. Ze hebben ons nodig als begeleiders die zich naast hen opstellen, maar niet om dingen voor te schrijven of ze te beoordelen. Volwassenen dragen ertoe bij dat kinderen zich geïnspireerd voelen, door ervaring en materiaalkennis in te zetten, door de manier waarop ze met kinderen praten, maar ook door grenzen en kaders die ze bieden.

Accent op materialen

Het prettige van themavrij werken is, dat je niets hoeft in te vullen of te bedenken voor kinderen. Het enige wat je nodig hebt zijn wat basis teken- en schilderspullen van goede kwaliteit die voor het grijpen liggen en die je met regelmaat aanbiedt, zodat kinderen er vertrouwd mee raken. Door kinderen zonder opdracht met materiaal te laten werken, bereik je dat ze zich onbekommerd en met veel plezier verdiepen in wat ze aan het ontdekken zijn. Door ze te laten experimenteren, doen ze nieuwe ervaringen op die ze toevoegen aan hun leerproces. Moeten ze een product afleveren dat zo veel mogelijk lijkt op wat een volwassene voor ogen heeft, dan wordt dat proces geblokkeerd. Experimenteren is er dan niet meer bij. Prettige en niet onbelangrijke bijkomstigheid: wat kinderen vanuit zichzelf onderzoeken, sluit aan bij hun eigen interesses en ligt altijd op hun eigen ontwikkelingsniveau. Daardoor kunnen ze letterlijk in *flow* raken en alles om zich heen vergeten. Precies wat je wilt bereiken.

Voor- en vroegschoolse educatie (VVE)

VVE-programma's kennen een gestructureerde, didactische aanpak. Het grote gevaar van het volgen van programma's is, dat je de behoeftes en interesses van kinderen makkelijk uit het oog verliest. Ruimte bieden voor vrije keuze betekent, dat je tegemoetkomt aan de spontaniteit en eigenheid van kinderen. >

Wanneer jonge kinderen zelf ontdekken en associëren, komt hierdoor misschien iets van een eerder behandeld thema naar boven. Als ze bijvoorbeeld in maart nog sinterklaasliedjes zingen, vinden volwassenen dat vaak raar. Maar kinderen hebben tijd nodig om kennis te verinnerlijken. Het is juist een compliment aan de volwassene voor de met enthousiasme beleefde sinterklaastijd.

Wil je toch gebruikmaken van de richting en de inspiratie die een VVE-programma biedt, zie het dan als een bundel ideeën die je naar behoefte zou kunnen inzetten, maar niet als een *must*.

Voorbeelden geven

Kinderen en creativiteit worden vaak geassocieerd met knutselen, kleurplaten, opdrachtwerkjes, of een voorbeeld van internet. Volwassenen hebben qua voorbeelden weliswaar meer ervaring en handigheid dan kinderen, maar zijn tegelijkertijd vaak perfectionistisch en rationeel. Omdat ze kinderen graag willen helpen, doen ze dingen vóór. Volwassenen gaan meestal doelgericht te werk, met realistisch tekenen of knutselen. Het resultaat is dat ze bij kinderen te belerend overkomen. Kinderen krijgen dan het gevoel dat ze moeten voldoen aan verwachtingen en het realistische wereldbeeld van volwassenen. Het resultaat is óf onbevredigend, omdat het niet lijkt of niet goed genoeg is, óf voor elk kind hetzelfde, en dan lijken alle werkjes dus op elkaar. Uitgaan van één eindresultaat is daarom weinig zinvol.

Het is de kunst om kinderen tijdens het maakproces te inspireren, te faciliteren en te steunen

Als jonge en oudere kinderen regelmatig zonder een voorbedacht thema mogen schilderen, raken ze vertrouwd met het materiaal. Kinderen in concentratie laten werken, respect voor het materiaal en voor elkaar, zijn duidelijke regels en doelen bij het themavrij werken. Het gaat niet om chaos en vrijblijvendheid. Hierin ligt de 'hoge' kunst van een goede begeleiding.

Dunne grens tussen richting geven en sturen

Themavrij werken is geschikt voor jonge kinderen en volwassenen, maar het kan vooral heel prettig zijn voor oudere kinderen. Zo ervaren ze geen druk meer om iets te moeten tekenen: 'dat kan ik niet, hoor'. Toch wil je oudere kinderen wel inspireren. Geef dan altijd meerdere voorbeelden, van verschillende dieren, gebouwen, of van verschillende kunstenaars. Zo toon je kinderen wel een richting, maar niet

één 'zo-moet-het' oplossing. Daarbij is het de kunst om ze tijdens het maakproces te inspireren, te faciliteren en te steunen, maar niet te sturen. Dat blijft een kwestie van zoeken. Iedereen worstelt wel eens met het vinden van de balans tussen een kind iets willen leren, en het de ruimte geven zijn eigen wereld vorm te geven. Je komt al een heel eind door aansprekende materialen en positieve feedback te geven en door te volgen en te reageren op wat kinderen zelf inbrengen. <

HET BOEK

Begrijpen met je handen/
Een andere kijk op kind en creativiteit, door Annet Weterings en Sabine Plamper, is een uitgave van Reed Business Education. ISBN 978 90 35235243. Prijs € 25,95. Bestellen kan op www.reedbusinesseducation.nl.

SOFIE

Sofie is pedagogisch medewerker op een klein kinderdagverblijf in een provinciestad. Ze is 28 jaar, single, spontaan, soms wat onbesuisd, maar werkt met hart en ziel. Vorige keer: de schrik zit er goed in nadat baby Julian van de commode is gevallen.

De nacht na de val van Julian slaap ik slecht. Steeds zie ik weer dat wegglippende beentje voor me en dat gillende kleine mannetje op de grond. Ik ben zó bang dat er iets met hem is. Hoe kan ik dan ooit zijn ouders nog onder ogen komen? Op een moment als dit mis ik echt een lieve vriend. Iemand aan wie je je verhaal kwijt kunt. Die zijn arm om je heen slaat en zegt dat het goedkomt. Mijn gedachten dwalen af naar papa Marco. Ik stel me voor dat hij op het dagverblijf heeft gehoord wat er gebeurd is en dat hij ineens hier bij mij is. Bezorgd staat hij voor me: 'Gaat het wel meisje? Wat moet jij geschrokken zijn!' En dan neemt hij me in zijn armen en ik huil op zijn schouder. Ik word bedwelmd door zijn after-shave en neem me voor om deze geur nooit meer te vergeten. Zijn hand door mijn haar, zijn troostende woorden, ik word zó warm van binnen... Ik leun met mijn hoofd in zijn nek, sla mijn armen om hem heen. En dan ineens kan ik me niet bedwingen en kus ik hem. Hij deinst niet terug, nee, hij geeft mee. Hij beantwoordt mijn kus, zacht, teder, maar vol vuur en verlangen. Oh ja, lieve Marco, ontken het maar niet, dit vraagt om meer, veel meer! Soof! Doe normaal! Die man moest eens weten. Wat zeg ik, zijn vriendin moest eens weten wat je je allemaal in je hoofd haalt. Dit kan natuurlijk echt niet. En zo val ik uiteindelijk toch in een onrustige slaap. Meteen de dag erna sta ik alweer op de groep en gelukkig blijkt dat er met baby Julian echt, echt niks aan de hand is. Een bult op z'n koppie, dat is alles. Wat zijn kinderen toch flexibel. Ik spreek zijn ouders nog even, samen met Thea, mijn locatiemanager. Zij vindt het belangrijk dat in zulke situaties niemand met onuitgesproken gevoelens blijft zitten. Soms lastig en confronterend, maar eigenlijk ook heel fijn hoe ze dat doet. Julians ouders verzekeren me dat ik me niet schuldig moet voelen. 'Natuurlijk zijn wij ook geschrokken, maar meid, zoiets kan ons ook overkomen. We nemen je echt niets kwalijk. En we vertrouwen Julian gewoon nog steeds aan jou toe.' Ik ben heel blij dat ze dit zo uitspreken, word er zelfs een beetje emo van. Toffe mensen! Ik kan er weer tegen.

Functioneel, eenvoudig en lekker huiselijk

Spring-projecten maakt in eigen werkplaats kindermeubilair voor kinderdagverblijven, peuterspeelzalen en buitenschoolse opvang. De meubels zijn zodanig ontworpen dat zij eenvoudig aan te passen zijn aan de vorm en grootte van de ruimte. Met Spring meubilair creëert u een functionele ruimte met huiselijke sfeer. Er is een grote variëteit in afmetingen waardoor we tegemoet kunnen komen aan de individuele wensen van de klant. Spring meubilair is veilig, degelijk, makkelijk schoon te houden en... vooral gezellig!

De Sonman 38 5066 GJ Moergestel tel.: 013-4582101 fax: 013-4582108 info@spring-projecten.nl www.spring-projecten.nl